

ТЕМА ЧИСЛА

До 300-річчя Імануеля Канта

У 2024 році світ вшановує трьохсотріччя видатного німецького філософа Імануеля Канта (22.04.1724 – 12.02.1804). Кант був і залишиться ключовою постаттю в історії західноєвропейської філософії через величезний внесок насамперед у саморозуміння філософії, в усвідомлення нею своєї специфіки та свого місця як серед інших наук, так і в житті людини. Масштабність починання «критичної філософії» найпереконливіше засвідчують славнозвісні кардинальні питання Канта: «Що я можу знати? Що я повинен робити? Чого я смію сподіватися? Що таке людина?». Цих питань не уникали жодній людині тією мірою, якою вона є розумною істотою.

Звісно, Кант – це насамперед філософ, і його творчість пов'язана з різноманітними темами і проблемами метафізики, епістемології, моральної філософії, естетики і культури. Революційність Кантового мислення в цих дисциплінах і його релевантність для сьогодення багато хто досі визнає незаперечним фактом. Утім, Кант також був автором творів, де трактував не менш вагомі для свого часу питання природничих наук, юриспруденції, релігії, політики і навіть виховання. Тому ще дотепер чимало повчального для себе можуть відкрити в текстах Канта, скажімо, юристи чи теологи. А Кантове визначення просвітництва як «*виходу людини зі [стану] неповноліття, в якому вона опинилася з власної провини*» (VIII, 35) узагалі стало хрестоматійним.

На відміну від свого учня Йогана Готфрида Гердера, якому належать ледь не прощорі слова про Україну¹, Кант, здається, ніде у своїх текстах не згадує назви нашої країни. А проте, серед студентів Кьонігсберзького університету, коли там викладав Кант, можна було б зустріти не одного представника України². Тож не варто виключати повністю якогось знайомства Канта з культурою і звичаями носіїв «нової Греції». Хай там як, але перший переклад Кантової праці у Східній Європі був опублікований в Миколаєві в 1803 році, тобто ще за життя філософа³. Відтоді й аж до сьогодні філософія Канта різною мірою, у відмінний спосіб, із неоднаковими акцентами, але завжди присутня в Україні.

У цьому числі ми пропонуємо увазі читача статті сучасних зарубіжних дослідників філософії Канта, зокрема Патриції Кітчер. Пані Кітчер викладала в Каліфорнійському університеті в Сан-Дієго (1986–1998), Колумбійському університеті в Нью-Йорку

¹ «Україна стане новою Грецією ... постане цивілізована нація: її межі простягнуться до Чорного моря, а звідти на весь світ». Herder, J. G. (1778). *Journal meiner Reise im Jahr 1769*. In J. G. Herder, *Sämtliche Werke* (Bd. IV, S. 402). (B. Suphan, Hrsg.). Berlin: Weidmann.

² Лоський, І. (1931). Українці на студіях в Німеччині в XVI-XVIII ст. *Записки Наукового товариства імені Шевченка. Праці історично-філософської секції*, 151 (с. 105-107).

³ Ідеться про перекладений Миколою Рубаном твір *Узасаднення до метафізики звичаїв*.

(від 1998), очолювала Північноамериканське Кантівське товариство (2003–2006). На сьогодні Патрісія Кітчер є професоркою-емериткою Колумбійського університету. Дослідниця відома передовсім своїми працями з Кантової філософії знання та філософії психології. Особливо слід відзначити упорядковану нею збірку «Кантова “Критика чистого розуму”: критичні есеї» (1998).

Основний інтерес для професорки Кітчер становлять питання, сформульовані Кантом у трактатах критичного періоду. На відміну від інших авторів (наприклад, Пітера Стросона), які вбачали в першій «Критиці» доктрину, що поєднує в собі опис формальної структури досвіду та теорію когнітивних здібностей емпіричної особи, Кітчер наголошує: трансцендентальна психологія містить обґрунтування єдності самосвідомості особи, що судить, поза яким навряд чи вдасться спростувати скептицизм радикальних емпіриків. Пропонована читачеві стаття акумулює елементи дискусії, розпочатої в книзі «Кантів мислитель» (2011). Ідеться про необхідні, з погляду Канта, умови емпіричного пізнання, про критику субстанційності «Я» і про стосунок між необхідним і загальним в уявленнях емпіричного суб'єкта.

Також ми пропонуємо увазі українських читачів оригінальну статтю німецького дослідника філософії Канта Гайнера Клеме, в якій ідеться про ставлення до актуальної як ніколи проблеми гуманності у вченнях Канта і Гайдегера. Гайнер Клеме з 2014 року є професором історії філософії в університеті Мартина Лютера (Гале-Вітенберг). Сфера його наукових інтересів охоплює філософію Нового часу, Просвітництва і сучасності, а також практичну філософію. Г. Клеме є одним із провідних сучасних дослідників філософії Канта у світі, співредактором часопису *Kant-Studien*, редактором сучасних видань низки творів Канта у видавництві *Meiner*, автором багатьох статей і низки монографічних досліджень про Кантову філософію. Професор Клеме люб'язно надав для українського перекладу досі не опубліковану німецькою мовою оригінальну статтю про Канта і Гайдегера, за що ми йому дуже вдячні.

В ювілейний рік Канта запланована низка наукових і просвітницьких заходів. Інститут філософії імені Г.С. Сковороди НАН України і Кантівське товариство в Україні організовують міжнародну наукову конференцію «Філософія Канта і виклики сучасності», що відбудеться 17-18 квітня за участі дослідників з України, Німеччини, Великої Британії та США. Україна братиме участь у міжнародному «Віртуальному Кантівському конгресі із космополітичною метою», який триватиме впродовж усього ювілейного року в онлайн форматі. У планах також видання і презентації творів Канта і про Канта українською мовою в різних публічних локаціях нашої країни.

Віталій Терлецький,

Голова Кантівського товариства в Україні

В'ячеслав Циба,

Секретар Кантівського товариства в Україні